ISSN 2313-4011

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ

Науково методичний збірник

Випуск 13

Київ 2017

З М І С Т

РОЗДІЛ І
Теоретичні і методичні засади розбудови освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах модернізаційних змін
(корекційна педагогіка)

Алла Колупаєва Стратегічні вектори змін та трансформацій в освіті дітей з особливим потребами за часів незалежності в україні 12

Алла Колупаєва, Лариса Наконечна Універсальний дизайн у підготовці та навчанні: підходи, визначення та використання 18

Ірина Гудим Дидактичний супровід формування математичної компетентності у школярів з порушеннями зору. 22

Оксана Базилевська Соціокультурна компетентність як складова громадянського та естетичного виховання учнів з особливими освітніми потребами 31

Яна Баранець Визначальні аспекти діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі 37

Тетяна Богданович Педагогічний супровід добору та налаштування слухового апарата дітям з порушенням слуху раннього віку 45

Юлія Бордюг Основні засади формування готовності вихователів для роботи з дітьми в умовах спеціальних груп дошкільних навчальних закладів 51

Ірина Брушневська Корекційно-комунікативне розвивальне середовище як умова формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із ЗНМ 62

Олена Будник Інклюзивне навчання: соціально-педагогічний контекст проблеми 71

Оксана Волошина, Наталія Дмітренко Педагогічний аспект підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища 80

Лариса Гарнюк Використання інноваційних технологій на уроках у школі для дітей з вадами слуху 88

Марія Єрошова Умови підвищення ефективності підготовки дітей з аутизмом до інклюзивного навчання в умовах інтеграційної дошкільної групи 98

Анна Заплатинська, Вікторія Каліна Вивчення сформованості фізичних якостей у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарата засобами баламетрики 105

Анастасія Каплієнко Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів в умовах інклюзії 112

Євген Клопота, Ольга Клопота Інклюзивна компетентність як чинник ефективності професійної діяльності фахівців педагогічної та соціально-психологічної сфер 117

Олександр Колишкін Педагогічні аспекти розвитку мовлення слабочуючих учнів в процесі занять фізичними вправами 123

Наталія Лазаренко, Анна Хіля, Алла Коломієць Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії 130

Наталія Лещій Діяльнісно-особистісний підхід у парадигмі фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку 142

Владислава Любарець, Галина Васильєва ,Жанна Верьовкіна Диференційований підхід в інклюзівній освіті 150

Ірина Малишевська Аналіз системи підготовки педагогічних кадрів до 156

- the desire of pupils to independently find and assimilate modes of action and conscious application of acquired knowledge;

- conscious self-control of children's not only after completion, but also in the process of fulfilling educational tasks;

- the task given to pupils should be relevant and should have practical significance, which is realized by the children's.

In the process of doing physical fitness exercises on the basis of an activity-personal approach, the following recommendations should be adhered to:

- new material should be given on the basis of the principles of accessibility and visibility;

- puples should be able to explain their actions;

- the process of performing physical exercises must be creative;

- During the classes, it is necessary to form practical skills for puples in applying health-improving activities and exercises;

- thepupils must learn to set himself the task of doing physical exercises and plan his activities;

- Training must necessarily be ahead of development, so that the material is relevant and necessary.

A child with psychophysical impairments should be constantly included in the process of independent development of new types of motor activity, using for this purpose methods of self-education. If the goal is the assimilation of a new motor skill, the way to achieve such a goal lies through the organization of personal perception, awareness, comprehension, memorization, generalization and systematization, the use of acquired knowledge in the process of physical culture and recreation. These skills the child should use during independent work in school and at home.

Keywords: *methodology, physical culture and health work, children with complex developmental defects.*

УДК 371.3 : 376

Владислава Любарець
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
https://orcid.org/0000-0001-8238-1289
Галина Васильєва
Районний науково-методичний центр управління освіти Дніпровської районної в м. Києві державної адміністрації
https://orcid.org/0000-0002-1215-6972
Жанна Верьовкіна
Середня загальноосвітня школа I - III ступенів *№4 м. Києва*
https://orcid.org/0000-0001-9805-0345

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД В ІНКЛЮЗІВНІЙ ОСВІТІ

У статті досліджено особливості диференційованого підходу до освітнього процесу інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. На основі узагальнення наукових джерел розкрито особливості і змістове наповнення понять «диференціація» і «диференційований підхід». Означено соціальну спрямованість

інклюзивної освіти. Розкрито необхідність врахування індивідуалізації особливостей учнів з обмеженими можливостями в процесі інклюзивної освіти. Наголошено, що в основу диференціації покладені дидактичні принципи розвивального навчання. Встановлено необхідність типологізації інклюзивного освітнього процесу за певними загальними ознаками з максимальним урахуванням індивідуальних психологічних та фізіологічних особливостей учнів з особливими освітніми потребами. Визначено подальшу проблему вивчення диференційованого підходу в процесі інклюзивного навчання: виділення і опис типів учнів з особливими освітніми потребами відповідно з їхніми віковими, індивідуальними та фізіологічними особливостями.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, диференційований підхід, учні з особливими освітніми потребами.*

Необхідність покращання освітнього процесу, професіонального становлення та соціальної адаптації осіб з особливими потребами потребує розвитку та вдосконалення інклюзивної освіти в сучасному інформаційному суспільстві.

Соціальна спрямованість інклюзивної освіти спонукає до відкриття перспективних змін у системі спеціальної освіти в Україні, пов'язаних з новим ставленням суспільства до дітей з порушеннями психофізичного розвитку, новим розумінням їхнього особистого становлення, створення в країні альтернативних моделей психолого-педагогічної підтримки, механізмів для вільного вибору форм навчання дітей, рівня і діапазону освітніх потреб.

Головне завдання сучасної Нової української школи, яка взяла на себе відповідальність і запровадила інклюзивне навчання – розкриття індивідуальних особливостей особистості з метою формування ключових компетентностей кожної дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [4, с. 10].

Нова українська школа буде працювати на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти. У рамках цієї моделі школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [4, с. 17].

Завдання інклюзивної освіти вирішити проблему нейтралізації негативних наслідків подібних суперечностей, підсилити позитивні якості, тобто створити такі умови, яких стало б можливим використання фактичних і потенційних можливостей кожної дитини за класно-урочної та дистанційної форми навчання. Розв'язання цього практичного завдання тісно пов'язане з послідовною реалізацією диференційованого підходу до освітнього процесу інклюзивного навчання.

Проблема диференціації навчання приваблює представників багатьох наук: філософії, психології, антропології, педагогіки, соціології тощо. Питання диференційованого підходу в освіті в педагогічній літературі бере початок з часів Я. Коменського. Знаходимо підтвердження в працях класиків педагогіки і психології: А. Дистервега, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, О. Духновича, К. Ушинського, Дж. Дьюі, Ю. Бабанського, Л. Банкова, В. Сухомлинського, Г. Костюка та сучасні дослідження Ш. Амонашвілі, О. Бугайова, Ю. Гільбуха, Г. Глейзера, М. Шахмаєва,

Л. Ярошенко та ін. Певні практичні здобутки в реалізації диференційованого підходу в навчанні були зроблені З. Романовською, М. Махмутов, Л. Арістова, Т. Шамова.

Тим не менш, як свідчить аналіз літературних джерел, питання диференційованого підходу до освітнього процесу інклюзивного навчання потребує подальшого вивчення у сучасній педагогіці.

Метою статті є дослідження особливостей диференційованого підходу до освітнього процесу інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Сьогодні вчені пропонують різні інноваційні підходи до навчання та виховання дітей з особливостями розвитку. Незалежно від соціального стану, конфесійної приналежності інклюзивна освіта надає кожній дитині можливість задовольнити свою потребу в розвитку та реалізувати право на здобуття освіти, відповідної рівню її розвитку.

У наш час освіта започаткувала індивідуалізацію і диференціацію навчання інклюзивного навчання в нових умовах зміни освітньої парадигми — впровадження суб'єкт-суб'єктних відносин у процес навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами.

У практиці сучасної школи диференційоване навчання проходить своє випробування на системний підхід, а через це – частіше звучить не як усталена форма чи система, принцип навчання, а як епізодичне здійснення диференційованого підходу в процесі навчання. Крім того, в поняття диференціації різні вчені вкладають різний зміст. Здебільшого під поняттям «диференціацією навчання» розуміють таку організацію пізнавальної діяльності школярів, в основу якої покладено типові особливості учнів.

Впровадження диференційованого підходу в інклюзивній освіті ймовірне шляхом використання різних моделей інтегрованого навчання дітей з вадами психофізичного та фізичного розвитку. Як зазначає в концепції Л. Гриневич, у навчанні будуть враховані вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей [4, с. 18]. Їх вибір залежить від характеру вад, рівня психологічного та емоційного благополуччя інтегрованого створення організаційно-педагогічних умов, які регламентуватимуть та регулюватимуть процес інтегрованого навчання, спрямований на розвиток системи психолого-педагогічного супроводу дитини з обмеженими можливостями.

Впровадження диференціаційного підходу інклюзивного навчання покликано на створення умов, коли учень з особливими освітніми потребами має змогу отримати знання, адекватні її можливостям, навчатися в відповідному темпі, враховується рівень її підготовленості до навчання, здібності, нахили.

Диференціація (від. лат. differentia – різниця, відмінність) передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного учня в умовах групування дітей в межах одного класу за певною ознакою: рівень засвоєних предметних знань, умінь, навичок; нахили і здатність до навчання, рівень розвитку загальних розумових здібностей (научуваність); готовність до здійснення самостійної пізнавальної діяльності – наявність відповідних інтелектуальних умінь, елементів мнемічної культури (увага, пам'ять, швидкість переходу від однієї логічної операції до іншої).

Найбільш розповсюдженим є таке визначення: диференціація – врахування індивідуальних особливостей учнів у формі, коли вони групуються за якимись

ознаками: віковими, статевими, національними, професійними, за інтересами, метою і т. ін. [1].

Реалізація диференційованого навчання інклюзивних дітей дає змогу вчителю оперативно врахувати готовність їх до вивчення нового матеріалу, забезпечити оптимальний вибір пізнавальної діяльності на всіх етапах навчання, одночасно створити компенсуючі умови для відстаючих у розвитку школярів.

Виходячи з досвіду і аналізу наявних поглядів на диференційоване навчання, ми визначаємо його як таку спеціально організовану діяльність, що, враховуючи індивідуальні ознаки, спрямована на оптимальний інтелектуальний розвиток кожного учня з особливими освітніми потребами і передбачає структурування змісту навчального матеріалу, добір форм, прийомів і засобів навчання відповідно до їхніх типологічних особливостей. В основу диференціації покладені дидактичні принципи розвивального навчання.

Диференційоване навчання учнів з особливими освітніми потребами слід розуміти, як таку організаційну систему, в якій навчальні групи формуються за певними загальними ознаками, і, відповідно, навчання проводиться за різноманітними програмами, темами, планами з максимальним урахуванням індивідуальних психологічних та фізіологічних особливостей та забезпеченням оптимальних результатів розвитку їхніх інтелектуальних якостей.

Таке розуміння диференційованого навчання є науковою основою для обґрунтування понять «диференціація» і «диференційований підхід», оскільки воно містить всі вимоги до визначення наукових понять.

Призначення диференціації як суспільного явища слугувати виконанню об'єктивної функції суспільного механізму взаємодії забезпечує входження генерації (її соціалізацію) в життя суспільства, допомагає індивідам стати активними суб'єктами конкретно-історичного процесу.

Залучення дітей з вадами до активного соціального життя є одним із проявів демократії. Адже ступінь залучення інвалідів до активного суспільного життя може слугувати показником демократичності суспільства. Коли діти з особливими освітніми потребами навчаються разом із звичайними здоровими учнями, у всіх них є рівні можливості досягти успіху. При цьому оцінюються конкретні досягнення дітей, незалежно від їх інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного стану. В класах залучення учні краще розуміють один одного, вони чутливі до потреб і труднощів інших, з більшою повагою ставляться до особливостей своїх товаришів.

Неодмінним в подальшому вивченні диференційованого підходу в інклюзивній освіті є завдання розкрити: необхідність врахування індивідуалізації особливостей учнів з обмеженими можливостями в процесі навчання та типологізації інклюзивного освітнього процесу в залежності від соціального психофізичного та фізичного розвитку дітей з вадами.

Г. Костюк зазначає що у шкільній практиці найбільш поширений диференційований підхід, який ґрунтується на врахуванні типових особливостей учнів [3, с. 206].

Але переважна більшість науковців і практиків вважає, що при організації диференційованих форм роботи з дітьми з особливими освітніми потребами необхідно враховувати індивідуальні особливості мислительної діяльності, які виявляються у рівні научуваності чи здатності до засвоєння знань, рівень

підготовленості, якість знань учнів (їх повноту, системність, наявність чи відсутність прогалин, фізіологічні можливості інше).

Диференціація навчання на уроці – проблема досить складна для вчителя-практика не стільки з точки зору диференціації змісту навчання, діагностики індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами, скільки з точки зору організації навчання даних з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, тобто з точки зору технології диференційованого навчання.

Диференційоване навчання витікає із необхідності врахування індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами, причому ефективна навчальна система повинна не тільки враховувати особистісні й інтелектуальні якості кожної дитини, а й вводити їх у таке психолого-педагогічне поле, в якому вони розвиваються. Тому індивідуальні особливості учнів з обмеженими можливостями, їхні природні задатки і здібності є тими психологічними опорами в організації навчання, які й визначають характер його освітнього і процесуального компонентів.

На наш погляд технологія диференційованого навчання на уроці базується на поділі учнів класу на індивідуально-типологічні групи. Враховуючи індивідуально-типологічні та фізіологічні особливості учнів з особливими освітніми потребами необхідно вчителю визначати темпом навчання, рівень навченості, научуваності, пізнавальну активність та самоорганізацію.

Як зазначає Завізєна Н, особливості керування навчальним процесом в умовах диференційованого навчання полягають у загальній контрольованості результатів роботи кожної типологічної групи або кожного учня в її складі на кожному етапі уроку. Це досягається завдяки розмежованості у часі завершення етапів роботи для кожної типологічної групи залежно від темпу навчання [2].

Диференційований підхід в інклюзії – дуже важливий принцип навчання та виховання. Його реалізація передбачає часткову, тимчасову зміну найближчих завдань і окремих сторін змісту навчально-виховної роботи, постійне варіювання її методів та організаційних форм із врахуванням загального і особливого в особистості кожного учня. Диференційований підхід в навчальному процесі означає дієву увагу до школяра, його творчої індивідуальності в умовах класно-урочної системи навчання за обов'язковими навчальними програмами, передбачає розумне поєднання фронтальних, групових та індивідуальних занять для підвищення якості навчання і розвитку кожного учня з обмеженими можливостями.

Диференціювання учнів з особливими освітніми потребами на групи доцільно проводити на основі таких критеріїв: біологічні компоненти (якість мислительних операцій, рівень розвитку психічних процесів); навички навчальної праці (самоконтроль, планування, темп діяльності, організованість); деякі аспекти вихованості (наполегливість, старанність, дисциплінованість, активність, ставлення до навчання та до шкільного оточення); фізіологічні компоненти (фізична працездатність, стан здоров'я, дефекти мовлення, слуху, зору).

Інклюзивна освіта сприяє повному розкриттю дитячого потенціалу, навчає учнів розуміти і поважати людську індивідуальність. Саме в такому середовищі, де вся увага сконцентрована на діяльності дітей, де поважають і задовольняють індивідуальні потреби можуть ефективно навчатися і здорові діти і школярі з різними вадами та специфічними потребами.

Сучасна інклюзивна освіта повинна організувати всю роботу учнів з особливими освітніми потребами так, щоб створити максимальні умови для виявлення їхніх індивідуальних здібностей і нахилів, для всебічного розвитку. Розв'язанню цього завдання значною мірою сприяє індивідуалізація навчання, яка проявляється у його диференціації.

Успішне здійснення диференційованого навчання учнів з особливими освітніми потребами можливе за умов, коли вчитель:

- передбачає труднощі, що можуть виникнути в дітей з особливими освітніми потребами під час засвоєння матеріалу;
- враховує загальну готовність учнів з обмеженими можливостями до наступної діяльності, тобто рівень сформованих знань, здатність самостійно працювати, ставлення до роботи, бажання;
- систематично і цілеспрямовано використовує диференційовані навчання індивідуального та групового характеру;
- проводить перспективний аналіз.

Таким чином, одним з найважливіших шляхів подальшої розробки проблеми диференційованого підходу в процесі інклюзивного навчання є виділення і опис типів учнів з особливими освітніми потребами, які характеризують певні групи кожному класі відповідно з їхніми віковими, індивідуальними та фізіологічними особливостями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заперченко Н. Диференційований підхід до навчання // Поч. шк. – 2000. – №5. – С. 10–12.
2. Завізєна Н. Тлумачення індивідуалізованого навчання у психолого-педагогічній літературі // Рідна школа. – 1999. – №9. – С. 55–57.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистостей. – К.: Рад. школа, 1989. – 475 с.
4. Концепція: Нова українська школа / [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://mon.gov.ua

REFERENCES:

1. Zaperhenko, N. (2000). Dyferentsiiovanyi pidkhid do navchannia [Differentiated approach to the education]. *Pochatkova Shkola, 5,* 10–12.
2. Zaviziena, N. (1999). Tlumachennia indyvidualizovanoho navchannia u psykholoho-pedahohichnii literaturi [Interpretation of individualized teaching in psychological and pedagogical literature]. *Ridna Shkola, 9,* 55–57.
3. Kostiuk, H. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichnyi rozvytok osobystostei.* [Educational process and psychological development of personalities]. Kyiv: Radianska shkola.
5. *Kontseptsiia: Nova ukrainska shkola* [Conception: New Ukrainian School]. Retrieved from http://mon.gov.ua

Vladyslava Liubarets, Galina Vasilyeva, Zhanna Verovkina. Differentiated Approach to the Inclusive Education

The article deals with the features of a differentiated approach to the educational process of inclusive education in general educational institutions. It was revealed the peculiarities and content of the concepts of «differentiation» and «differentiated approach» on the basis of the synthesis of scientific sources. It was indicated necessity of an inclusive educational environment that promotes the full disclosure of children's potential and satisfaction of individual needs in order to form the key competences of each child with special educational needs in the conditions of a comprehensive educational institution. It was encouraged the social orientation of inclusive education is which leads to the opening of perspective changes in the system of special education

in Ukraine, related to the new attitude of the society to children with disorders of psychophysical development, the creation of alternative models of psychological and pedagogical support in the country, mechanisms for the free choice of forms of education of children, the level and range of educational needs. It was revealed the need to take into account the individualization of the characteristics of students with disabilities in the process of inclusive education. It was emphasized. that the basis of differentiation is the didactic principles of developmental education. It was established, the necessity of typology of the inclusive educational process according to certain general features with the maximum account of individual psychological and physiological characteristics of students with special educational needs and provision of optimal results of development of their intellectual qualities. There was defined the criteria of differentiation of groups of pupils with special educational needs: biological components (quality of thinker operations, level of development of mental processes); skills of educational work (self-control, planning, pace of activity, organization); some aspects of parenting (perseverance, diligence, discipline, activity, attitude towards schooling and school environments); physiological components (physical capacity, state of health, speech impairments, hearing, vision). It is determined the further problem of studying the differentiated approach in the process of inclusive education: the selection and description of the types of students with special educational needs in accordance with their age, individual and physiological characteristics.

Keywords: *inclusive education, differentiated approach, students with special educational needs.*

УДК 376

Ірина Малишевська,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
https://orcid.org/0000-0002-5454-3209

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В США

У статті проаналізовано американський досвід підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Акцентовано увагу на модернізації підготовки американських педагогічних кадрів, які забезпечуватимуть інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами. Окреслено прогресивні напрями професійної підготовки американських педагогічних спеціалістів до роботи в умовах інклюзивної освіти.

У статті зазначено, що американський досвід кадрового забезпечення для організації інклюзивного навчання істотно оптимізує реструктуризацію української освітньої системи відповідно до потреб сьогодення та реалізацію Конвенції ООН про права інвалідів.

Ключові слова: *діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, підготовка педагогічних кадрів, американський досвід, американські педагогічні кадри, система підготовки педагогів в США, реструктуризація української освітньої системи.*

Постановка проблеми. Новим і стратегічним поступом усіх розвинених країн в галузі освіти є проголошення рівного доступу до якісної освіти осіб з особливими освітніми потребами. Сьогодні трансформація освітніх цілей відбувається на міжнаціональному рівні, коли основні пріоритети та завдання